

כיבוד אב ואם

היכא שאין לאב הנאה

איתא בקידושין (לא, ב) ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד, מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו. כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא.

יש להסתפק האם חיוב כיבוד אינו אלא דברים אלו שיש לאביו ואמו הנאה מהכיבוד, או"ד חייב הבן לעשות מה שאו"א מצווים עליו אע"ג שאין להם הנאה מהמעשה.

אביו שצוה לבנו שלא יתחתן עם אשה מסוימת

והנה בשו"ת מהרי"ק (סימן קסו) דן האם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן. וכתב שאם היא אשה ההוגנת לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן.

משל אב

עי"ש שכתב בזה ג' טעמים. חדא דאפילו לענין ממון פסקו כל פוסקי הלכות שאין הבן חייב להוציא ממון, שקי"ל כיבוד או"א משל אב. כ"ש הכא שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח אשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך.

הוצאות הנסיעה

[יש סיפור מפורסם באחד שהגיע להגר"ח עם שאלה, אביו הגר בעיר אחר רוצה שיבא לבקר, והבן טוען שהאב ישלם בשביל הרכבת דקי"ל משל אב. ואמר לו הגר"ח שילך ברגל ולא יהיה הוצאות, אלא שאינו רוצה אז זה לא מקרי משל בן, שאין הכיבוד מחייב כסף אלא זה שאינו רוצה ללכת ברגל.

ונראה שלפי מהרי"ק שצער נמי נחשב משל בן, א"כ גם ההליכה ברגל כמה שעות או ימים אינו חייב משום שנחשב משל בן.

עוד יש להעיר מהא דאיתא ברמ"א (יו"ד רמ, ח) וז"ל בן שיש לו דין עם אביו, והאב הוא תובע הבן, צריך הבן לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, דאינו חייב לכבדו משל בן (במהרי"ק שורש נ"ח), כמו שנתבאר. הרי לן שהוצאות הדרך משל אב.]

לעבור על המצוה

ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה, שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, אלא שעכשיו הותר פן יקדימונו אחר כמו שכתבו התוס' והפוסקים. הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו. וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה.

וכבר השיב הרא"ש דאם האב מצווה על בנו שלא ידבר עם פלוני ולא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב, שאם הבן רוצה להשלים, שאין לחוש לצואת אביו מפני שאסור לשנא שום יהודי, ה"נ לא שנא.

ליכא הנאת הגוף לאבא

ועוד דעד כאן לא מיפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה כגון פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו, אבל במלתא דלא שייך בגווה כי הכא פשיטא דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא. דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו כו', מורא לא ישב במקומו ולא סותר את דבריו כו'. וכן כיוצא בזה דשייך לאב, אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו.

וכדבריו מבואר בריטב"א (ב"מ לב, א) על ההיא שאמרינן התם יכול אמר לו אביו הטמא וכו', פירש ר"י ז"ל שאמר לו הטמא לעסוק בכבודי, או אל תחזיר ותעסוק בכבודי, ובהא הוא דהוה ס"ד דליצית ליה כדבסמוך, אבל אם אמר לו בכדי הטמא ואל תחזיר פשיטא שלא ישמע לו דהא ליכא מצוה כלל.

שיטת הגר"א

אמנם אין זה שיטת כל הראשונים. דהנה בבאור הגר"א (שם) מציין לדברי התוס' (יבמות ו, א ד"ה שכן כו') ונראה לר"י כו' אלמא אין השליחות מצוה רק מה שמאכילו כו' וכ"ש כה"ג ועמש"ש (ע"כ):

(ליקוט) וכן כו'. עתוס' יבמות ו' א' בד"ה שכן. ונראה כו' וז"ל הרמב"ן והרשב"א שם אחר שהרבו להקשות על פירש"י שם כתבו ונראין דברי ר"ח דאלאו דמחמר קאי כו' ואף על פי שא"ל האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כיבוד אלא במה שי"ל הנאה כמ"ש בקידושין (ל"א ב') איזהו כיבוד כו' אבל א"ל לעשות דבר שאין לו בה הנאה כו' ומ"ש יכול א"ל אביו היטמא לא לחנם אלא להביא פירות מבית הקברות וכיוצא וכן אל תחזיר כדי שלא יבטל מלהאכילו וכן מחמר דבנין בית המקדש כו' וע"ש ברשב"א שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו ע"ש (ע"כ):

ביאור דבריו דהנה דנה הגמ' (יבמות ה, ב) שצריך עליה לומר שאינו מייבם לערוה אע"ג דהוי ל"ת שיש בו כרת, דסד"א תיתי מכבוד אב ואם דתניא יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי, מאי לאו דאמר ליה שחוט לי בשל לי, וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי דחי, לא לאו דמחמר ואפי' הכי לא דחי. אלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה ליגמר מהכא דלא לידחי, וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי והא תנא בעלמא קאי ולא קפריך דתניא יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי, אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה.

ונחלקו הראשונים בביאור דברי הגמ', רש"י פי' לעולם דאמר ליה שחוט לי בשל לי ואפ"ה לא איצטריך עליה דאיכא למיפרך מה להנך שחוט לי בשל לי שכן הכשר מצוה בחילול שבת בעקירת לא תעשה הוא מקיים עשה דכיבוד וזהו הכשר קיומו ואי אפשר לקיימו בלא עקירת לאו הלכך אי לא כתב את שבתותי תשמורו ה"א לידחי, אבל ייבום לא זה בלבד הכשר קיום העשה שהרי יכול לחלוץ ולא יעקור לאו של ערוה ולא איצטריך עליה.

רוב ראשונים חולקים על רש"י ומפרשים דמיירי בלאו דמחמר, וה"ט דלא גמרינן מיניה משום שאין זה עיקר חיוב הכבוד, אלא מאכילו מלבישו וכו'.

ומדייק הגר"א מלשון הרשב"א שאין זה עיקר כבוד כדי לדחות עשה, אבל חיוב יש.

אב המוחה בבנו שרוצה לנסוע ללמוד

התרומת הדשן (סימן מ) דן בתלמיד הרוצה לצאת ממדינתו, ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו, ויזכה בתלמוד ללמוד הימנו, ואביו מוחה בו בתוקף. וא"ל, בני אם תלך לאותה מדינה שהרב שם, תצערני עד מאוד, כי אדאג עליך תמיד, ח"ו פן תהא נתפש, או יעלילו עליך כמו שרגילים באותו מדינה. מה יעשה תלמיד ישמע לאביו, או ילך כחפצו ללמוד תורה.

ופסק שאין צריך לשמוע לאביו, וראיה מהא דאמרינן (ערובין מז, א) שמשמא בבית הפרס דרבנן לישא אשה וללמוד תורה. אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאינו מוצא בארץ ללמוד, אבל מוצא בא"י ללמוד לא, ר' יוסי אומר אפי' מוצא ללמוד, הולך לח"ל, לפי שלא מן כל אדם זיכה ללמוד. ופסק התם ר"י כר' יוסי.

ואלו בפ"ק דקדושין (לא, ב) אמרינן: רב אסי הוה בעי לצאת לקראת אביו מא"י לחוצה לארץ, ושאל לרבי יוחנן אי שרי, אי אסור, א"ל רבי יוחנן לא ידענא. אלמא לצאת לת"ת, אע"פ שמוצא ללמוד תורה במקומו, עדיף מכיבוד אב ואם, שהרי יעקב אבינו לא נענש על כיבוד אב ואם, כל אותם שנים שלמד תורה בבית שם ועבר. וכיון דקי"ל כר' יוסי, דלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, א"כ הכל בכלל ת"ת הוא.

ממשיך התרה"ד שאין נראה לחלק בין כיבוד אב ואם, בין מה שאביו מיחה בידו ושמצערו במה שעובר על צוואתו, דהא תרווייהו מצות עשה שוה נינהו, כבודו ומוראו.

ועוד דאמרינן בפ"ק דיבמות (ו, א) יכול אמר לו אבא היטמא, או שאמר לו אל תחזיר, יכול ישמע לו, ת"ל איש אמו ואביו תיראו. ונראה דלאו דווקא טומאה דאורייתא, אלא אפי' טומאה בבית הפרס דרבנן, דאיכא נמי לאו דלא תסור, כי היכי דלא מפליג, תלמודא התם, בין לאווין דשבת דחמירי, ובין שאר לאווין דלא חמירי. והיינו טעמא הואיל ואמרה תורה כולכם חייבין בכבודי, כלומר מוראי למעלה ממוראיכם, א"כ כל האי סוגיא אפי' קלים הם, דוחים כיבוד אב ואם ומוראו, דבכל איסורים אפי' דרבנן איכא מורא שמים, אם פורש מהן. ולענין לצאת לת"ת לפני רב שזוכה ממנו ללמוד תורה, שרינן לעיל טומאה דרבנן, אלמא עדיף ממורא דאב ואם.

מבואר בדברי תרה"ד שבכלל מורא לצייט לצואת אביו, וזה כל האריכות להוכיח שלענין אם מבטלו מצוה אין הבדל.

וזה שלא כדברי מהרי"ק הסובר שאין חיוב כלל. ולכן קצ"ע ששניהם מובאים באותו סעיף, וז"ל השו"ע (יו"ד רמ, כה) תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי

שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה וכתב הרמ"א וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפזין בה הבן, א"צ לשמוע אל האב.

וצ"ל שבעיקר נוקטים כטעם מהרי"ק דהוי כמצוה בנו לעבור על דברי תורה. א"כ אין הוכחה מפסק השו"ע ורמ"א שאין חיוב לציית לאביו בדבר שאינו נוגע להנאתו.

אב המונע בתו לינשא למי שהיא רוצה

דנו הפוסקים האם דינא דרמ"א שייך רק באב המצוה לבנו לישא אשה מסוימת, או"ד גם אם מצוה לכתו. בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת אבה"ע מה) דן באבא שצוה לאשתו לפני מותו שלא תתן בתה להתחתן עם אחיו. ודן שם לגבי כבוד אבא לאחר מיתה שבטל לכבוד האם שהיא מחיים, ואח"כ כתב שכל זה אם היה מצוה באיזה דבר אחר אבל בעסק זיווגא פשיטא שאין חילוק בין בת לבן, וא"צ לשמוע דברי האב אם הוא נגד רצונה, אפ"ל היה בחיים. ובפרט שהאב לא צוה להבת כלום וגם לאשתו לא אמר שום צוה על בתו שבתו לא תנשא לאחיו אלא לאשתו צוה שהיא לא תעשה דבר זה ועתה שאין אשתו רוצה לקיים דברי בעלה לא צוה על בתו כלל, ולכן הדבר פשוט שיכולה הבת להנשא לדודה כרצון אמה וזקנה.

ולענ"ד אינו כ"כ פשוט שלפי טעם מהרי"ק שאינו חייב בדבר שאינו הנאה, אז גם אצל הבת, אבל לפי הטעם שעובר על ואהבת, הרי שם כתוב שרק אסור חקדש אשה עד שתראינה, אבל אשה יכולה, והטעם דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו.

אלא דיש לדון מהטעם שכיבוד אב משל אב וכאן יש לו צער, די"ל אע"ג דטב למיתב ... אבל בכל זאת יש כאן צער שהיא רוצה לינשא לאיש אחר.

ועדיין צ"ע דכבר הוכחנו שאין עיקר סברת הרמ"א מטעם הנאה, אלא הטעם שמצוה לעבור עבירה, א"כ לא שייך בבת, וצ"ע. ואולי סובר גם הטעם של משל אב.

היכא שמצוה לא לינשא כלל

וראיתי בספר אוצר כאו"א שדן מצד מצות פרו ורבו, וזה לכאורה נוגע רק היכא שהם מצווים שלא תינשא כלל כדי שתוכל לשמשם, דאי במקום שאומרים לה למי לינשא, בכל מקרה היא מקיימת פר"ו ושבת.

ויש לדון האם יש כאן משום אביו שאומר לו לעבור על המצוה, שבספר שם כתוב שאע"פ שאינה מצווה על פר"ו אבל קיום מצוה יש, וגם שהיא מסעיית במצות הבעל, כמבואר בראשונים ריש פ"ב דקידושין שאמרינן מצוה בה יותר מבשלוחה. אבל לענ"ד אין זה נכון שהיות ואינה מחויבת לינשא, אע"ג שיש קיום אין זה נחשב לעבור על דברי תורה.

שבת

אלא דיש לדון מהטעם שבת. דהנה נפסק בשו"ע (או"ח קנג, ו) שמוכרים בהכ"נ, וכן שאר דברים שבקדושה ואפ"ל ס"ת, להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו. וכתב המג"א דה"ה יתומות, מדקאמר הגמ' הטעם משום לא תוהו בראה לשבת יצרה ולא קאמר משום פרו ורבו, אלא דפרו ורבו לא שייך באשה משא"כ לשבת יצרה. א"כ אם מצוה שלא תינשא נחשב לעבור על ד"ת.

שיטת הגרי"פ

בעיקר הנידון האם יש כיבוד או"א באופן שאין להאב הנאה, ע"י בביאור הגרי"פ על ספר המצוות לרס"ג (עשה ט - י) שדן על דברי המהרי"ק שכתב דבכל מידי דלא שייך האב בגוויה לית ביה לא משום כבוד ולא משום מורא, אם כי יש לו מקור מדברי הראשונים, צ"ע טובא אמאי לא נימא דהא גופא הנאה היא לו במה שדבריו נשמעים לבניו וצייתי ליה, ורצונו של אדם זהו כבודו. וגם בעיקר הדבר מנ"ל דבעינן שיהיה לו הנאה. הרי אין לנו בקרא אלא כבוד דכתיב כבד את אביך וגו', וכל מה שהוא לו לכבוד בכלל המצוה הוא. ובודאי דכל אדם מתכבד במה שדבריו נשמעים.

הן אמת דמצינו במכילתא (יתרו פ"ח) דתניא התם כבד את אביך ואת אמך שומע אני בדברים, ת"ל כבד את ה' מהונך במאכל ובמשתה ובכסות נקייה. אבל ע"כ לא בא למעט דברים אחרים מכלל כבוד, אלא משמיענו דגם דברים אלו בכלל כבוד הם, אע"ג שאין בהם אלא הנאת הגוף. אבל ודאי דכל דבר שמתכבד בו בפני הבריות הוא בכלל כבוד.

דומה לכבוד שמים

וכן מבואר בדברי הרמב"ן ורבינו בחיי (פ' יתרו) שכתבו שסתם הכתוב בכבוד אב ואם מה הוא, משום דכל מה שנצטוו בכבוד האב של מעלה ב"ה אנו חייבים בכבוד אב ואם, ע"ש באורח. וא"כ כשם שנצטוו לשמור ולעשות כל פקודיו וכל חוקיו ומצותיו, כן נתחייבנו לעשות גזירות אב ואם בין יש להם איזה הנאה מן הדבר או לא. ובפ"ק דקידושין (ל, ב) ת"ר נאמר כבוד את אביך וגו' ונאמר כבוד את ה' מהונך השווה הכתוב כבוד או"א לכבוד המקום כו'. מבואר דלכל מאי דאפשר יש לנו להשוותן.

והרי אמרו דמכבדו בחיי ומכבדו במותו (שם לא, ב), הרי במותו לא שייכא הנאה ואין בו אלא כבוד בעלמא, ואפ"ה הו"ל בכלל עשה דכבוד.

מאי שנא כבוד אשת אביו לאחר מיתה מהא דמכבדו במותו

ועי' בחובת הלכות (שער עשירי) שכתב דיש מצות תלויות בדברים כשימצאו מתחייבים בה וכשיפקדו יסתלקו, כמצות מילה למי שאין לו בן, ופדיון הבן למי שאין לו בכור, ומצות מעקה למי שאין לו בית, ומצות כבוד אב ואם ליתום. והדבר מתמיה דהא בהדיא תניא התם דמכבדו בחיי ומכבדו במותו, ואם כן גם היתום ישנו במצות כאו"א. ואולי אפשר דס"ל דמן התורה אין כבוד אלא מחיים דוקא ורק מדרבנן מכבדו אף במותו. וכן משמע מירושלמי (פרק ואלו מגלחין ה"ח) דאמרו דבאב ואם מגלה כל לבו משום שבטלה ממנו מצות כבוד עייש"ה. ובזה ניחא ג"כ מה שקשה בהדיא שאמרו בכתובות (קג, א) דלא מיחייב בכבוד אשת האב אלא בחיי האב ולא לאחר מותו עיין שם. והרי כיבוד אשת האב אינו אלא משום כבוד אב, והא קי"ל דמכבדו בחיי ומכבדו במותו. אבל לפמש"כ ניחא די"ל דכיון דאינו אלא מדרבנן לא תקנו אלא באב גופיה ולא באשתו ובכנו הגדול.

אמנם בשו"ת רע"א (סי' ס"ח) כבר עמד בזה וכתב לחלק בין מה שהוא כבוד וגדולה בעצמותו דבזה מכבדו גם במותו, משא"כ ענין כיבוד שאינו אלא לעשות נחת רוח לאביו ולמנוע צערו, כמו מלבוש ומשקה מכניס ומוציא וכן לכבד אשתו ובנו הגדול, בזה י"ל דלא שייך לאחר מיתה עיין שם.

וכתב הגרי"פ שחילוק זה ודאי מוכרח לפי מה שנראה מכל הראשונים ז"ל דגם כיבוד דאחר מותו מדאורייתא הוא. והכי משמע בהדיא בפ"ט ממס' שמחות עייש"ה. ולפי זה משמע ודאי דעיקר כיבוד היינו רק מה שהוא כבוד וגדולה בעצמותו. ובזה הוא שאמרו מכבדו בחיי ומכבדו במותו. ובדאי שכן מוכרח ממה דוכתי. והכי אמרינן התם אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד, חמשה בני סמכי הו"ל לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתי רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזיל ופתח ליה וכו' עיין שם. ואיזה הנאת הגוף היה לו לר"א בהכי, ומה לו בין אי הוה פתח ליה אחד מבני אבימי או הוא עצמו, אין בזה אלא משום שנהג בו ענוה ושפלות לפתוח לו בעצמו ולא ע"י אחר. ובזה קאמר דקיים מצות כיבוד. הרי דמצות כבוד לא תליא בהנאה כלל. אלא כל שנכנע לפניו וממהר לעשות רצונו זהו עיקר כיבוד. ואם כן גם כשצוה עליו לעשות דבר שאינו לצרכו ודאי יש לנו לומר דבכלל כיבוד הוא לעשות מצותו ולא לעבור על פקודתו וצ"ע אצלי בזה.

נכלל במצות מורא

והנה בספר המקנה (קידושין לא, ב) על הא דאיתא התם ת"ר איזהו מורא וכו' ולא סותר את דבריו כו', כתב נראה דכל דבר שמצוה לו אביו אף בדבר שאין לאביו שום הנאה ממנו שאינו בכלל כיבוד אפ"ה אם אין לבן שום הפסד ממנו זהו בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו.

ועיין ביו"ד (ס"ס ר"מ בהג"ה) אם האב מוחה בבן לא לישא איזה אשה שיחפוץ בה הבן, אין צריך לשמוע לו, משמע דלדברים אחרים אעפ"י שאין לאב הנאה הימנו צריך לשמוע לו. (וצ"ע הרי מקור הרמ"א הוא במהרי"ק, ויש לו שלש סברות למה אינו חייב לשמוע לאביו בנוגע לשידוכין, א' שאין לו הנאה, ב' לעבור על המצוה, ג' משל אב, א"כ להדיא דלא כספר המקנה. אמנם לפי מה שהתברר לעיל שהרמ"א לא סמך אלא על הסברא דהוי כמצוה לעבור על המצוות, ניחא).

אשה רשות בעלה עליה

עיי"ש שמוכיה כדבריו מהא דאמר לעיל א"כ מה ת"ל איש וכו' מפני שאשה רשות בעלה עליה, וכיון דקרא מיירי במורא מאי שייך רשות בעלה עליה בכל הני דחשיב גבי מורא אין בזה מניעה במה שהיא אצל הבעל, והוי ליה למכתב איש גבי כיבוד שאינה יכולה לשמשו, אלא בכה"ג שאם צווה לה איזה דבר, ואפילו אינו בזה משום כבודו שאין לאביה הנאה בזה, והוא בכלל מורא אינה יכולה לקיים את דבריו, משום שצריכה להיות אצל בעלה לשמש אותו. (וצ"ע למה דווקא בדברים שאין לו בהם הנאה, הרי גם בדברים של הנאה נכללו במורא, לדבריו).

וכן משמע מהא דאמר לקמן (לג, ב) דמורא הוא מצות עשה וכל הני דחשיב הכא הם שב ואל תעשה, אלא משום שאם צווהו איזה דבר שאין בזה משום כבודו, הוא בקום ועשה משום מצות מורא.

וכן משמע מהא דקאמר ביבמות (ה, ב) מאי לאו דאמר לו שחוט לי ובשל לי, משמע דוקא שאמר לו ולא קאמר סתם מאי לאו בשחיטה ובישול, דהיינו אם אין לאביו בשבת מה יאכל ה"א דמותר לשחוט לו אפי' אם היה בענין שא"א לעשות מאתמול, אלא משום כיון דכתב קרא גבי מורא, וע"כ צ"ל שאמר לו והוא בכלל מורא שלא יסתור דבריו, אבל אם לא אמר לו הוי בכלל כיבוד והוי לי למכתב גבי כיבוד.

וכן מוכח ממה שכתבתי לעיל דיעקב יצא מארץ לחו"ל בשביל שצוה לו אביו, אע"ג שלא היה לאביו הנאה בזה.

האם חיוב יראה רק בפניו

על פי דברי ספר המקנה פסק הגר"י רייזמן שליט"א שאמא שצוותה לבנה ללבוש מעיל בחורף, והבן לא מריש שהוא קר, שילבש המעיל ויצא לחות ואז יהיה מותר להוריד המעיל. נימוקו עמו, שאם היה חיוב מצד כבוד אין הבדל בין בפניו לשלא בפניו, אבל לפי ספר המקנה שאין כאן אלא משום יראה אז יש הבדל בין בפניו לשלא בפניו. כנראה שביסס דבריו על הט"ז (יו"ד רמ, ג) על ההיא דאיתא התם איזה מורא ... ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר נראין דברי אבא. ונחלקו הש"ך והט"ז האם מה שכתוב בפניו הולך על לא יסתור את דבריו, או רק על לא יכריע דבריו. וז"ל הש"ך (ס"ק ב) בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו נראין דבריו הוי סותר את דבריו, ונראה דסותר דבריו אסור אף שלא בפניו וכן משמע בדרישה ס"ד וכן כתוב בהדיא בפרישה לקמן סי' רמ"ב ס"כ. אבל הט"ז הק' מהא דמצינו שהטור חולק עם אביו כמה פעמים, ותי' דהיינו שלא בפניו, כמו שכתב כאן דוקא בפניו אסור.

ועל פי דברי הט"ז והמקנה פסק הרב הנ"ל מה שפסק.

האם יש חיוב לציית לדברי אביו לאחר מיתה

והנה כבר הבאנו בקצרה דברי שו"ת רע"א (מהדו"ק סח), וז"ל והנה בגוף הדין אם צוותה אמו או אביו לעשות דבר אחרי מותו, אם צריך לקיים הצוואה מדין כיבוד דבר זה צריך עיון לדינא. דמצינו בברייתא (דקדושין לא, א) מכבודו בחייו ומכבודו במותו, ומצינו ג"כ להיפוך (כתובות קג, א) דאינו מחוייב בכבוד אחיו הגדול אחר מיתת אביו, אף דכיבוד אשת אביו ואחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב כמ"ש הרמב"ן (שורש ב) לפי שגנאי להם שיתבזו לתולדותם והם מצטערים בזה הרבה, ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם, מזה משמע לכאורה דאינו מחוייב בכיבוד אב לאחר מותו. ולזה צ"ל לחלק דענין שהוא כבוד וגדולה בעצמותו כמו לומר אבא מארי, דבזה מגביה כבוד אביו זהו שייך גם לאחר מיתה, אבל כיבוד לעשות נחת רוח לאביו כעין מאכילו ומשקהו למנוע צערות אביו ומכלל הזה לכבד אשת אביו ואחיו הגדול שהוא ענין נחת רוח לאביו ומניעת צער ממנו בזה יש לומר דלא שייך לאחר מיתה, דלא אכפת להו בזה.

ומעתה לענין קיום צוואת אביו י"ל דגוף ענין השמעת קול אביו ואמו הוא כמו נחת רוח שזהו נחת רוח להם שיקויים רצונם, ובהיפוך צער להם, ולזה יש לדון דלא שייך לאחר מותם, אף דהמשמעות דברי הש"ע (סי' ר"ע ס"ט) דמחוייב לעשות צוואתו לאחר מותו, גם מדברי הב"י (סי' שע"ו הנ"ל) משמע כן להדיא, וע"כ דגם זה ענין כיבוד שנוהר בדבריהם. ואפשר דהוא בכלל מורא שצריך לירא שלא לעבור על צוואתם וזהו שייך גם אחר מיתה. וההיא דהט"ז שם (ס"ק ג') דאינו סותר דבריו הוא רק בפניו, קיום צוואת שאני דאינו בכלל סותר דבריו, דפירושו שאינו סותר לומר אין הדבר כן ואין הלכה כן, דזה ליכא גנאי רק בפניו, אבל שלא לעבור על צוואתו הוא ענין אחר, ושייך בכל ענין אף שלא בפניו וי"ל דה"ה לאחר מיתה.

מה שהביא מהב"י כוונתו למש"כ בתחילת התשובה וז"ל אמנם דבר זה נסתר מדברי הב"י (יו"ד שע"ו) שכ' וז"ל ומצוה לומר קדיש על אמו בחיי אביו, ואם אביו מקפיד אע"פ דאמו עשתה לו צוואה לומר בשבילה קדיש, כבוד אב עדיף מכבוד אב עכ"ל.

והק' עליו הגרע"א דמ"ש מיתה מגירושין, ר"ל שאין חיוב לשמוע לאביו יותר מאמו אחרי שהתגרשו, וטוען הגרע"א שה"ה אחר מיתה. וכתב הגרע"א שנראה קצת ראי' להב"י מסוגיא דקידושין (דף ל"א) אמר לו מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה את וכו' פירש"י דאין צריך אתה למעשה אלא ללמוד, והרי מכל מקום אפשר דצריך לו למעשה דאולי אמו צוה לו מה שיעשה אחר מיתתה ואביו מקפיד בדבר דתליא בדינא דגרופה, אע"כ דבכה"ג צריך לשמוע לאביו.

ולדברי הגרע"א פשוט דלא כהרב הנ"ל, דלא מיבעיא לפי הש"ך אין היתר גם לסתור דבריו שלא בפניו. אלא אפילו

לפי הט"ז אינו אלא לגבי לסתור דבריו ממש, שאם הוא שלא בפניו אינו כ"כ בזיון, אבל לענין לציית לדבריו אין שום
הבדל.